

BELGISCHE MEDEDINGINGSAUTORITEIT

RICHTSNOEREN VOOR DUURZAAMHEIDSOVEREENKOMSTEN

(ONTWERP ONDERWORPEN AAN CONSULTATIE)

1. Het mededingingsrecht heeft tot doel de daadwerkelijke mededinging in stand te houden en bedrijven de nodige prikkels te geven om hun klanten en uiteindelijk de consumenten een keuze te bieden uit hoogwaardige en innovatieve producten en diensten tegen een eerlijke prijs. Op deze manier draagt concurrentie bij aan de welvaart en het sociaal welzijn. Vandaag de dag vormen duurzaamheid en milieubescherming een integraal onderdeel van het sociaal welzijn. Om aan de vraag van hun klanten te voldoen en tegelijkertijd rechtstreeks bij te dragen aan de verwezenlijking van duurzaamheids- en milieubeschermingsdoelstellingen, moeten bedrijven een leidende rol spelen. Daarom moet worden nagegaan hoe het mededingingsrecht ondernemingen de nodige stimulansen kan geven om duurzaamheidsinitiatieven te ontplooiën en tegelijkertijd de voordelen van daadwerkelijke mededinging te behouden.
2. De toepassing van het mededingingsrecht op overeenkomsten tussen ondernemingen die gericht zijn op het bereiken van duurzaamheidsdoelstellingen heeft duidelijk gemaakt dat een spanning bestaat tussen de noodzaak om dit type van samenwerkingen toe te staan en tegelijkertijd mogelijke mededingingsversturende effecten ervan te vermijden. De Belgische Mededingingsautoriteit (hierna “**de Autoriteit**” genoemd) erkent dat het rechtskader voor duurzaamheidsovereenkomsten moet worden verduidelijkt, met name om deze initiatieven te stimuleren. Daartoe heeft de Autoriteit, net als andere nationale mededingingsautoriteiten¹, deze richtsnoeren ontwikkeld om te verduidelijken hoe ondernemingen kunnen samenwerken op het gebied van duurzaamheid in het algemeen, en in de landbouwsector in het bijzonder, zonder inbreuk te maken op de mededingingsregels. De toepassing van andere bepalingen van het mededingingsrecht, met name het verbod op misbruik van een machtspositie of de controle op concentraties, valt niet onder deze richtsnoeren.
3. Het **eerste deel** van deze richtsnoeren bevat de algemene beginselen voor de beoordeling van duurzaamheidsovereenkomsten tussen ondernemingen. Dit moet de zelfbeoordeling van dergelijke initiatieven in het kader van het mededingingsrecht vergemakkelijken.
4. Het **tweede deel** van deze richtsnoeren bevat de specifieke regels die van toepassing zijn op in de landbouwsector gesloten duurzaamheidsovereenkomsten. De bedoeling is om landbouwers, beroepsorganisaties en andere belanghebbenden in de sector te helpen bij het beoordelen van de verenigbaarheid van hun duurzaamheidsinitiatieven met het mededingingsrecht.

---

¹ Onder meer de *Autoriteit Consument & Markt* (“ACM”), algemene beleidsnota, ACM’s Monitoring of Sustainability Agreements, 4 oktober 2023, beschikbaar op: <https://www.acm.nl/system/files/documents/Beleidsregel%20Toezicht%20ACM%20op%20duurzaamheidsafspraken%20ENG.pdf>; *Autorité de la concurrence française* (“AdLC”), Communiqué on the Autorités’ informal guidelines on sustainable development, 27 mei 2024, beschikbaar op: <https://www.autoritedelaconurrence.fr/sites/default/files/2024-05/20240527-communique-orientations-informelles-fr.pdf>

5. In het **derde deel** van deze richtsnoeren worden de mogelijkheden uiteengezet om informele adviezen van de Autoriteit te krijgen met het oog op meer rechtszekerheid bij de ontwikkeling van duurzaamheidsinitiatieven.

6. Tot slot bevatten deze richtsnoeren in **de bijlagen** schema's met een samenvatting van de toepasselijke regels.

7. Overeenkomstig artikel IV.25, lid 2, van het Wetboek van economisch recht ("WER") heeft het directiecomité van de Autoriteit deze richtsnoeren op [ ] 2025 vastgelegd. Zij worden gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad en op de website van de Autoriteit. Deze richtsnoeren zijn met name gebaseerd op de richtsnoeren van de Europese Commissie (hierna "de Commissie" genoemd) inzake: i) horizontale samenwerkingsovereenkomsten ("**horizontale richtsnoeren**")² en ii) uitsluiting van de toepassing van artikel 101 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie ("**VWEU**") op duurzaamheidsovereenkomsten voor producenten van landbouwproducten ("**richtsnoeren 210 bis**").³

8. Deze richtsnoeren zijn alleen van toepassing op overeenkomsten die daadwerkelijk een duurzame ontwikkelingsdoelstelling nastreven. De Autoriteit zal er bijzonder op toezien dat duurzaamheidsdoelstellingen niet worden geïnstrumentaliseerd om praktijken te camoufleren die in de eerste plaats gericht zijn op het beperken van de mededinging. De Autoriteit behoudt zich het recht voor met deze instrumentalisering rekening te houden bij de beoordeling van de ernst van de inbreuken die zij zou vaststellen.

I. Algemene beginselen voor duurzaamheidsovereenkomsten

9. Duurzaamheidsovereenkomsten zijn overeenkomsten die een of meer duurzame ontwikkelingsdoelstellingen nastreven.⁴ Duurzame ontwikkeling wordt gedefinieerd als een ontwikkelingswijze die op billijke wijze tegemoetkomt aan de behoeften van de huidige generaties zonder afbreuk te doen aan de bevrediging van de behoeften van toekomstige generaties.⁵ Dat concept werd op internationaal niveau verduidelijkt door de vaststelling van de 17 doelstellingen van duurzame ontwikkeling van de Verenigde Naties.⁶ Op nationaal niveau worden in het koninklijk besluit van 18 juli 2013 tot vaststelling van de federale strategie voor duurzame ontwikkeling (B.M., 8 oktober 2013) vier uitdagingen op lange termijn onderscheiden, onderverdeeld in 15 thema's en 55 doelstellingen, gericht op de totstandbrenging van een samenleving die i) inclusief en ondersteunend is; ii) veerkrachtig is en zijn economie aanpast aan de economische, sociale en ecologische

---

² Mededeling van de Commissie, Richtsnoeren inzake de toepasselijkheid van artikel 101 VWEU op horizontale samenwerkingsovereenkomsten (2023/C 259/01), 21 juli 2023, beschikbaar op: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2023:259:FULL>.

³ Mededeling van de Commissie, Richtsnoeren inzake de uitsluiting van artikel 101 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie voor duurzaamheidsovereenkomsten voor landbouwproducenten op grond van artikel 210 bis van Verordening (EU) nr. 1308/2013 (C/2023/1446), 8 december 2023, beschikbaar op: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/ALL/?uri=OJ%3AC_202301446.

⁴ Commissie, horizontale richtsnoeren, 2 reeds aangehaald, punt 515.

⁵ VN-Commissie voor Milieu en Ontwikkeling, Brundtland Report, 20 maart 1987. Zie ook de wet van 5 maart 1997 betreffende de coördinatie van het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling, M.B., 18 juni 1997, blz. 16270.

⁶ Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, resolutie aangenomen door de Algemene Vergadering op 25 september 2015, Agenda 2030 voor duurzame ontwikkeling, beschikbaar op: <https://docs.un.org/en/A/RES/70/1>.

uitdagingen; iii) zijn milieu in stand houdt; en iv) wordt ondersteund door overheidsinstanties die hun sociale verantwoordelijkheid op zich nemen.⁷

10. De Commissie stelt in de horizontale richtsnoeren dat de term duurzaamheidsdoelstelling onder meer *“het tegengaan van klimaatverandering (bv. door het reduceren van broeikasgasemissies), het beëindigen van verontreiniging, het beperken van het gebruik van natuurlijke hulpbronnen, het eerbiedigen van mensenrechten, het garanderen van bestaansinkomen, het bevorderen van veerkrachtige infrastructuur en innovatie, het reduceren van voedselverspilling, het vergemakkelijken van een omschakeling naar gezond en voedzaam voedsel, het waarborgen van dierenwelzijn enz.”* omvat.⁸

11. Met uitzondering van overeenkomsten die specifiek betrekking hebben op de landbouwsector en die in deel II van deze richtsnoeren worden beschreven, zijn duurzaamheidsovereenkomsten onderworpen aan de gewone mededingingsregels. Artikel 101 VWEU en artikel IV.1 van het WER verbieden onder meer overeenkomsten tussen ondernemingen die de mededinging kunnen verhinderen, beperken of vervalsen. Het gaat in de eerste plaats om overeenkomsten tussen directe concurrenten, zoals prijsafspraken, beperkingen op productie- of verkoopvolumes, of de toewijzing van markten en/of afnemers. Overeenkomsten tussen niet-concurrenten, zoals verticale overeenkomsten tussen afnemers en leveranciers, kunnen echter ook bepalingen bevatten die de mededinging beperken.

12. Volgens het gemeen recht zijn duurzaamheidsovereenkomsten daarom niet als zodanig verboden op grond van artikel 101 VWEU / IV.1 WER. Alleen overeenkomsten die ertoe strekken of ten gevolge hebben dat de mededinging wordt beperkt, vallen onder dit verbod. In dit verband is de Autoriteit, net als de aanpak van de Commissie in de horizontale richtsnoeren, van mening dat drie categorieën duurzaamheidsovereenkomsten kunnen worden onderscheiden: overeenkomsten die de mededinging waarschijnlijk niet zullen beperken (I.1), normalisatieovereenkomsten (I.2) en overeenkomsten die de mededinging waarschijnlijk wel zullen beperken (I.3).

I.1 Duurzaamheidsovereenkomsten die de mededinging waarschijnlijk niet beperken

13. Zoals hierboven is opgemerkt, zijn alleen overeenkomsten die ertoe strekken of ten gevolge hebben dat de mededinging wordt beperkt, verboden. De eerste stap van de analyse bestaat in de beoordeling of de betrokken overeenkomst de mededingingsparameters aanzienlijk beïnvloedt en dus de marktvoorwaarden kan vervalsen. Als dit het geval is, moet de overeenkomst worden geanalyseerd aan de hand van de regels die in de volgende punten worden toegelicht. Indien de overeenkomst daarentegen de marktvoorwaarden niet kan vervalsen door een merkbare beperking van de mededinging, kan zij ten uitvoer worden gelegd.

---

⁷ Zie met name de brochure van het Federaal Instituut voor Duurzame Ontwikkeling: In 2050, Een federale strategische langetermijnvisie voor duurzame ontwikkeling, hier beschikbaar: https://duurzameontwikkeling.be/sites/default/files/2025-07/2017_10_LTV_2050_nl.pdf.

⁸ Horizontale richtsnoeren, supra voetnoot 2, punt 517.

14. Deze analyse moet worden verricht op basis van de specifieke kenmerken van de betrokken overeenkomst, waarbij met name rekening moet worden gehouden met de inhoud, de deelnemers en de marktcontext waarin deze wordt uitgevoerd. Om de zelfbeoordeling van duurzaamheidsovereenkomsten door ondernemingen te vergemakkelijken, is de Autoriteit het met de Commissie eens dat de volgende soorten overeenkomsten waarschijnlijk de mededinging niet zullen beperken.⁹

- a) overeenkomsten die **uitsluitend bedoeld zijn om de naleving van juridisch bindende vereisten of verboden in internationale wetten, verdragen, verdragen of overeenkomsten te waarborgen**. Het is onwaarschijnlijk dat dergelijke overeenkomsten de mededinging beperken wanneer de betrokken overeenkomsten beogen uitvoering te geven aan i) dwingende bepalingen en ii) voldoende nauwkeurig en specifiek zijn, en de vastgestelde maatregelen noodzakelijk en evenredig zijn om dat doel te bereiken. De Autoriteit is ook van mening dat deze analyse in beginsel kan worden uitgebreid tot overeenkomsten die uitsluitend gericht zijn op het waarborgen van de naleving van vereisten of verboden die zijn vervat in juridisch bindende Europese of nationale wetten, verdragen of overeenkomsten, en dat zij normaliter niet zal optreden met betrekking tot dergelijke overeenkomsten.¹⁰
- b) overeenkomsten die geen betrekking hebben op het economisch gedrag van ondernemingen, maar op hun **zuiver interne gedrag**. Dit omvat bijvoorbeeld een overeenkomst tussen concurrerende ondernemingen om kunststofproducten voor eenmalig gebruik uit hun bedrijfsruimten te verwijderen of het aantal afdrucken van interne documenten te beperken.¹¹ De Autoriteit merkt op dat daar echter niet onder vallen overeenkomsten die betrekking hebben op inputs die essentieel zijn voor de economische activiteit van de onderneming,¹² of hun human resources.
- c) overeenkomsten om **informatie te delen over de duurzaamheid van de praktijken van leveranciers of distributeurs**, voor zover deze geen verplichting, beperking of verbod van handelsbetrekkingen met die leveranciers of distributeurs bevatten.

---

⁹ Horizontale richtsnoeren, aantekening 2 hierboven, punten 528-531.

¹⁰ Zie bv. ACM, Informeel advies over een initiatief in de tuinbouwsector, 2 september 2022, beschikbaar op: <https://www.acm.nl/nl/publicaties/brief-duurzaamheidsafspraken-vermindering-illegale-bestrijdingsmiddelen-tuinbranche>, waarin de ACM oordeelde dat een overeenkomst tussen detailhandelaren die onder meer voorziet in een tijdelijke collectieve weigering om leveringen te verkrijgen van producenten die illegale pesticiden gebruiken naar Nederlands recht, de mededinging waarschijnlijk niet zou beperken. Zie ook ACM, 4 oktober 2023, ACM/UIT/605715, recycling van industrieel afval, <https://www.acm.nl/system/files/documents/Letter%20Informal%20assessment%20of%20sustainability%20initiative%20regarding%20the%20recycling%20of%20commercial%20waste.pdf>. Zie ook AdIC, Besluit 23-D-15 van 29 december 2023 inzake praktijken bij de vervaardiging en verkoop van levensmiddelen die in contact komen met materialen die bisfenol A kunnen of kunnen bevatten, hier beschikbaar: https://www.autoritedelacompetition.fr/sites/default/files/integral_texts/2024-01/23d15.pdf, waarin de onderzoeksdiensten de rechtmatigheid van de O&O-werkzaamheden die zijn verricht om betrouwbare vervangers voor BPA te vinden, niet in twijfel hebben getrokken (punt 1118), maar wel sancties hebben opgelegd aan ondernemingen voor de bredere coördinatie van hun acties in het kader van deze wetgevingstransitie.

¹¹ Horizontale richtsnoeren, supra voetnoot 2, punt 529.

¹² Een overeenkomst tussen concurrenten met betrekking tot de grondstoffen die moeten worden gebruikt voor de vervaardiging van de producten waarvoor zij concurreren, zal dus moeten worden geanalyseerd volgens de in de punten II.2 en II.3 hieronder uiteengezette beginselen.

- d) overeenkomsten om **consumenten bewust te maken** van de gevolgen van hun consumptiegewoonten. Dergelijke overeenkomsten kunnen echter de mededinging beperken indien zij de copromotie van specifieke producten van een of meer ondernemingen omvatten, concurrerende producten in een slecht daglicht plaatsen of de individuele mogelijkheid beperken om met deelnemende ondernemingen te communiceren.¹³

15. Deze lijst is niet uitputtend en is uitsluitend bedoeld als leidraad voor ondernemingen bij hun analyse en loopt niet vooruit op het besluit dat de Autoriteit kan nemen naar aanleiding van de individuele analyse van een overeenkomst, ongeacht of deze al dan niet in die lijst is opgenomen. De Autoriteit herinnert er ook aan dat overeenkomsten tussen concurrenten of potentiële concurrenten waarvan het gecombineerde marktaandeel op de relevante markten niet meer dan 10 % bedraagt, worden geacht de mededinging niet significant te beïnvloeden.¹⁴

I.2 Overeenkomsten voor duurzaamheidsnormen

16. Overeenkomsten voor duurzaamheidsnormen vormen vanwege hun belang voor duurzame ontwikkeling een subcategorie van duurzaamheidsnormen. Deze overeenkomsten worden gebruikt om de voorwaarden voor duurzaamheidsindicatoren te specificeren die van toepassing zijn op fabrikanten, verwerkers, distributeurs, detailhandelaren of dienstverleners die binnen dezelfde waardeketen actief zijn.¹⁵

17. Zoals in punt 8 hierboven vermeld, hebben deze richtsnoeren alleen betrekking op echte duurzaamheidsnormen. Dat kan niet het geval zijn bij een overeenkomst tot beperking van de mededinging onder het mom van standaardisering. Overeenkomsten om i) de doorberekening van kosten die voortvloeien uit een norm te coördineren door middel van prijsverhogingen of prijsharmonisatie van standaardconforme producten, ii) derde partijen bij de overeenkomst die niet-standaardconforme producten produceren uit te sluiten van de markt, of iii) de technologische ontwikkeling te beperken tot de wettelijk vereiste minimale duurzaamheidsnormen, hebben in het algemeen tot doel de mededinging te beperken.

18. Desalniettemin is de Autoriteit, net als de Commissie,¹⁶ van oordeel dat overeenkomsten voor duurzaamheidsnormen de mededinging niet beperken wanneer zij aan de volgende zes cumulatieve voorwaarden voldoen:

---

¹³ AdIC, Besluit 17-D-20 van 18 oktober 2017 inzake praktijken in de sector veerkrachtige vloerbedekkingen, beschikbaar op: <https://www.autoritedelaconurrence.fr/sites/default/files/commitments//17d20.pdf>, waarin de AdIC ondernemingen bestrafte voor het opstellen van gemeenschappelijke informatiebladen over de milieuprestaties van hun product en het elkaar verbieden om individuele waarden mee te delen (zie met name punten 436-440 van de beschikking).

¹⁴ Deze drempel wordt verlaagd tot 5 % wanneer ten minste 30 % van de markt wordt bestreken door een netwerk van parallelle overeenkomsten. Zie voor meer informatie de mededeling van de Commissie betreffende overeenkomsten van geringe betekenis die de mededinging niet merkbaar beperken in de zin van artikel 101, lid 1, VWEU (de-minimismededeling), PB C 291 van 30.8.2014, blz. 1-4, die hier beschikbaar is: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014XC0830\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014XC0830(01)). Volgens de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie vormt een overeenkomst die ertoe strekt de mededinging te beperken, naar haar aard niettemin een merkbare beperking van de mededinging (zaak C-226/11, *Expedia*, §§ 35-37).

¹⁵ Horizontale richtsnoeren, supra noot 2, punt 539. De Commissie stelt specifiek dat “overeenkomsten tussen concurrenten die de productie van de deelnemende ondernemingen beperken voor de producten die onder de overeenkomst vallen, niet worden beschouwd als overeenkomsten tot vaststelling van duurzaamheidsnormen” (punt 538).

¹⁶ Horizontale richtsnoeren, supra noot 2, punt 549.

- a) **Open en transparante procedure:** de procedure voor de goedkeuring van de duurzaamheidsnorm moet de deelname van alle concurrenten mogelijk maken, met name bij het vaststellen van de norm, en ervoor zorgen dat iedereen daadwerkelijk op de hoogte is van lopende projecten en de voortgang ervan.
- b) **Niet-verplicht karakter:** bedrijven moeten vrij blijven om al dan niet te voldoen aan de vastgestelde duurzaamheidsnorm. De overeenkomst mag evenmin tot gevolg hebben dat de activiteiten van ondernemingen die ervoor kiezen niet aan de duurzaamheidsnorm te voldoen, direct of indirect worden beperkt.
- c) **Minimumeisen, maar geen maximeisen:** de overeenkomst mag deelnemende ondernemingen niet beletten een hogere norm toe te passen dan de overeengekomen duurzaamheidsnorm. De overeenkomst kan daarentegen minimumvereisten bevatten waaraan deelnemende ondernemingen moeten voldoen.
- d) **Strikt noodzakelijke en evenredige uitwisseling van informatie:** commercieel gevoelige informatie die tussen deelnemende ondernemingen wordt uitgewisseld, moet strikt beperkt blijven tot wat objectief noodzakelijk en evenredig is voor de ontwikkeling, uitvoering, goedkeuring of aanpassing van de norm.
- e) **Effectieve en niet-discriminerende toegang tot de eisen en voorwaarden van de norm:** alle bedrijven – met inbegrip van bedrijven die niet hebben deelgenomen aan de ontwikkeling van de norm – moeten de mogelijkheid hebben om aan de norm te voldoen indien zij dat wensen, en om een bijbehorend etiket, logo of handelsmerk te gebruiken.
- f) **Geen significante gevolgen voor de mededinging:** aan deze voorwaarde kan op twee alternatieve manieren worden voldaan: hetzij 1) de norm leidt niet tot een aanzienlijke prijsstijging of een aanzienlijke vermindering van de kwaliteit van de betrokken producten, met inbegrip van hun innovatiepotentieel,¹⁷ of 2) de deelnemende ondernemingen hebben een gezamenlijk marktaandeel van ten hoogste 20 % op de relevante markten.

Voorbeeld 1 – Advies van de Autoriteit over een initiatief om fatsoenlijke lonen in de bananensector te waarborgen¹⁸

Situatie: Het voorgestelde project had tot doel de kloof tussen de reële lonen en de zelfvoorzieningslonen in de bananensector in kaart te brengen en te dichten. Het initiatief had alleen betrekking op verse bananen, afkomstig van bedrijven met vijf of meer werknemers, die door de meerderheid van de detailhandelaars op de Belgische markt werden verkocht.

¹⁷ Zie voor een voorbeeld van een potentiële prijsstijging die als niet-significant wordt beschouwd, het informele advies van de ACM over een initiatief voor temperatuurvermindering voor de productie van asfalt, 6 december 2024, ACM/UIT/634542, dat hier beschikbaar is: <https://www.acm.nl/system/files/documents/informal%20guidance-regarding-initiative-on-temperature-reduction-in-asphalt-production.pdf>. De ACM heeft er met name rekening mee gehouden dat de stijging van de productiekosten niet noodzakelijkerwijs tot een prijsstijging zou leiden. Enerzijds wordt het grootste deel van het asfalt verkocht als onderdeel van wegenbouw- en onderhoudsdiensten en vertegenwoordigt het in dit verband slechts een minimaal deel van de totale kosten. Wat asfalt als product betreft, zijn daarentegen i) verschillende productiemethoden in overeenstemming met het initiatief mogelijk, waarvan geen tot een stijging van de kosten leiden, en ii) zijn de partijen het niet eens over de doorberekening van eventuele extra kosten.

¹⁸ Belgische Mededingingsautoriteit, persbericht nr. 11/2023 van 30 maart 2023, De Belgische Mededingingsautoriteit onderzoekt een duurzaam initiatief om “fatsoenlijke lonen in de bananensector” te waarborgen, beschikbaar op: https://www.abc-bma.be/sites/default/files/content/download/files/20230330_Compres_11_ABC_0.pdf.

Analyse: de Autoriteit was van oordeel dat de voorgestelde overeenkomst geen aanleiding gaf tot mededingingsbezwaren op basis van een analyse die de criteria voor overeenkomsten voor duurzaamheidsnormen weergaf. De Autoriteit heeft onder meer rekening gehouden met i) de transparantie van de procedure voor de selectie van normen voor deelnemers, ii) het vrijwillig karakter van deelname, iii) de mogelijkheid om aan hogere normen te voldoen, iv) het ontbreken van de uitwisseling van commercieel gevoelige informatie (onder meer door de vaststelling van voldoende waarborgen), v) effectieve en niet-discriminerende toegang tot de eisen en voorwaarden van de norm, en vi) afwezigheid van aanzienlijke prijsverhogingen of een beperking van de keuze. In dit verband constateerde de Autoriteit ook dat het initiatief voorzag in een mechanisme om de uitvoering van de norm te monitoren aan de hand van prestatie-indicatoren die door een derde instantie worden gemonitord.

I.3 Overeenkomsten ter beperking van de mededinging waarvan de voordelen opwegen tegen de nadelen

19. Afgezien van de twee voorgaande categorieën moeten duurzaamheidsovereenkomsten worden geanalyseerd volgens de klassieke tweestapsbenadering: a) heeft de overeenkomst tot doel of tot gevolg dat de mededinging wordt beperkt en, zo ja, b) kan de overeenkomst worden gerechtvaardigd en derhalve worden vrijgesteld.

1.3.a Heeft de overeenkomst tot doel of gevolg dat de mededinging wordt beperkt?

20. In beginsel wordt een overeenkomst geval per geval geanalyseerd, waarbij rekening wordt gehouden met alle relevante contextuele elementen. Een overeenkomst kan tot gevolg hebben dat de mededinging wordt beperkt indien zij een wezenlijk negatief effect heeft op onder meer de prijs, de hoeveelheid, de kwaliteit en/of de innovatie van de betrokken goederen of diensten. Dit effect wordt gewoonlijk beoordeeld aan de hand van een nulscenario dat in de meeste gevallen overeenkomt met de marktomstandigheden die zonder de betrokken overeenkomst zouden bestaan.

21. Wanneer een overeenkomst in haar geheel, gelet op de inhoud, de doelstellingen en de economische en juridische context ervan, de mededinging in voldoende mate schaadt, kan zij als een beperking naar strekking worden aangemerkt. Dit betekent dat het onderzoek naar de (waarschijnlijke) gevolgen ervan niet nodig is. Overeenkomsten die gericht zijn op het benutten van duurzaamheidsdoelstellingen om praktijken te camoufleren en die in de eerste plaats gericht zijn op het beperken van de concurrentie, kunnen in deze categorie vallen. Anderzijds is de Autoriteit van mening dat overeenkomsten die daadwerkelijk uitsluitend tot doel hebben een duurzaamheidsdoelstelling te bereiken, zelden tot doel hebben de mededinging te beperken. Niettemin is het gebruikelijk dat overeenkomsten tussen ondernemingen meerdere doelstellingen nastreven, waardoor een individuele analyse nodig is.

1.3.b Kan de overeenkomst in aanmerking komen voor een vrijstelling?

22. Zelfs wanneer een overeenkomst de mededinging naar strekking of gevolg beperkt, kan zij nog steeds gerechtvaardigd zijn indien zij voldoet aan de voorwaarden voor vrijstelling uit hoofde van artikel 101, lid 3, VWEU of artikel IV.1, lid 3, WER¹⁹ (of voor overeenkomsten in de landbouwsector, sector-specifieke vrijstellingen — zie punt II hieronder). De vier voorwaarden om voor deze vrijstelling in aanmerking te komen, zijn cumulatief.

- a) Ten eerste moet de overeenkomst **efficiëntieverbeteringen opleveren**. Dit begrip wordt in artikel 101, lid 3, VWEU gedefinieerd als een bijdrage „*tot de verbetering van de productie of de verdeling van producten of tot de verbetering van de technische of economische vooruitgang*”. Het begrip wordt ruim uitgelegd en er bestaat geen uitputtende lijst van efficiëntieverbeteringen waarmee rekening kan worden gehouden bij een concurrentieanalyse. Anderzijds moeten deze efficiëntieverbeteringen objectief, concreet en verifieerbaar zijn. Met andere woorden, de partijen bij een duurzaamheidsovereenkomst kunnen een reeks verbeteringen benadrukken die voortvloeien uit de overeenkomst. Evenwel kunnen enkel verbeteringen in aanmerking genomen worden die partijen kunnen rechtvaardigen op basis van concreet en verifieerbaar bewijs.

De bijdrage aan een duurzaamheidsdoelstelling zal waarschijnlijk een efficiëntiewinst opleveren, met name als de overeenkomst in kwestie tot doel heeft het mogelijk maken van het gebruik van minder vervuilende productie- of distributietechnologieën, de verbetering van productie- en distributieomstandigheden, de ontwikkeling van veerkrachtigere infrastructuur en producten van betere kwaliteit, de verkorting van de tijd die nodig is om duurzame producten op de markt te brengen of de vergemakkelijking van door consumenten geïnformeerde aankoopbeslissingen.²⁰

De Autoriteit wenst een aantal punten te verduidelijken die regelmatig aan bod komen bij duurzaamheidsovereenkomsten:

- ***Soorten efficiëntiewinsten:*** het begrip efficiëntieverbeteringen moet in ruime zin worden opgevat en omvat zowel verlagingen van de productie- en distributiekosten als verbeteringen van de kwaliteit van de betrokken goederen of diensten. Vanuit het oogpunt van duurzaamheid kan het begrip efficiëntiewinst ook i) voordelen in verband met het gebruik van het product omvatten (bv. een toename van de soliditeit van het product waardoor het vervangingspercentage wordt verlaagd, of een verbetering van de smaak of de gezondheidskwaliteit van een product), ii) voordelen in verband met de subjectieve perceptie die consumenten van producten hebben (bv. een verbetering van de subjectieve kwaliteit van een product verbonden aan zijn lokale of billijke productie, of zijn minder vervuilend karakter), en iii) collectieve voordelen voor de samenleving als geheel (d.w.z. vermindering van negatieve externaliteiten).

---

¹⁹ Indien daarentegen wordt aangenomen dat de overeenkomst de mededinging niet beperkt, valt het niet binnen de werkingssfeer van artikel 101, lid 1, VWEU. Zie bijvoorbeeld de recente informele nieuwsbrief van de Commissie in zaak AT.40976 – APM Terminals van 9 juli 2025 (persmededeling hier beschikbaar: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_1769). Zie ook: ACM, 14 augustus 2024, ACM/UIT/622168, Nederlandse Vereniging van Banken, beschikbaar op: <https://www.acm.nl/system/files/documents/informal-guidance-regarding-collaboration-between-banks-with-regard-to-sustainability-reports.pdf>, betreffende een overeenkomst in de banksector over de interpretatie van de milieu-, sociale en governancecriteria (ESG) voor financiële verslaggeving.

²⁰ Horizontale richtsnoeren, supra noot 2, punt 558.

- Toekomstige efficiëntiewinsten: bepaalde voordelen vergen van nature een bepaalde tijd voordat zij gerealiseerd worden. Dit sluit niet uit dat zij in de concurrentieanalyse worden opgenomen. Hoe langer de termijn, hoe groter de efficiëntieverbeteringen moeten zijn om de gebruikers ook te compenseren voor de schade die zij lijden in de periode vóór de voordelen werden doorgegeven.²¹
  - Motivering voor efficiëntiewinsten: de partijen moeten de door hen aangevoerde efficiëntieverbeteringen naar behoren motiveren. Deze rechtvaardiging vereist een beschrijving van de aard van de beweerde winst, het verband tussen de overeenkomst en de winst, de waarschijnlijkheid en de omvang van die winst, en de voorwaarden en data voor het behalen van die winst. Voor zover mogelijk moeten deze winsten worden gekwantificeerd of gekwalificeerd, of moeten de partijen ten minste in staat zijn een geloofwaardige en gefundeerde schatting te maken van de omvang van deze winsten. De Autoriteit zal alle soorten bewijsmateriaal in aanmerking nemen, voor zover deze objectief zijn en de bewijskracht ervan door de partijen naar behoren wordt gemotiveerd. De Autoriteit moedigt de partijen echter aan op nationaal of Europees niveau erkende methoden te gebruiken, zoals methoden voor de milieuoetafdruk van producten of organisaties.²²
- b) Ten tweede moeten de overeenkomst en de daaruit voortvloeiende beperking van de mededinging **onmisbaar** zijn om deze efficiëntieverbeteringen te verwezenlijken. De partijen moeten daarom aantonen dat i) efficiëntieverbeteringen niet kunnen worden bereikt zonder deze overeenkomst en zonder elke vastgestelde beperking van de mededinging, en ii) dat er geen minder concurrentiebeperkend alternatief bestaat om dezelfde efficiëntieverbeteringen te genereren.
- c) Ten derde moeten consumenten **een billijk aandeel van de beweerde efficiëntieverbeteringen ontvangen**. Het begrip „gebruikers” omvat alle directe en indirecte klanten van de producten en diensten waarop de overeenkomst van toepassing is. Op het gebied van duurzaamheidsovereenkomsten vraagt deze afweging van de concurrentieverstorende effecten en de efficiëntiewinsten die uit de overeenkomst voortvloeien enige verduidelijking:
- Gedetailleerde of algemene beoordeling: de mate van gedetailleerdheid van het aantonen van de doorberekening van efficiëntiewinsten aan consumenten hangt af van de intensiteit van de beperking en de omvang van de winst. Indien een overeenkomst slechts een minimale beperking, maar aanzienlijke voordelen voor de consumenten op de relevante markt oplevert, is het niet nodig die voordelen nauwkeurig te kwantificeren, zolang kan worden aangetoond dat de voordelen duidelijk opwegen tegen de schade.

---

²¹ Horizontale richtsnoeren, supra noot 2, punt 591.

²² De “Product Environmental Footprint” (PEF) of milieuoetafdruk voor producten is een op Europees niveau geharmoniseerde methode met meerdere criteria die de milieueffecten van producten beoordeelt, rekening houdend met de relevante milieueffecten van alle fasen van de levenscyclus van het product. Criteria zoals het gebruik van hulpbronnen, klimaatverandering, ecotoxiciteit en landgebruik maken deel uit van deze beoordeling. De OEF-methode wordt gebruikt om de potentiële milieueffecten van een organisatie gedurende haar hele levenscyclus te meten en aan te geven. Overeenkomstig de mededeling van de Commissie van 15 december 2021 over het gebruik van milieuoetafdrukmethoden voor het meten en rapporteren van de milieuprestaties van producten en organisaties gedurende hun levenscyclus (beschikbaar op : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=OJ:L:2021:471:FULL>, beschouwen de lidstaten als geldige informatie of claims over de milieuprestaties gedurende de levenscyclus die voortvloeien uit het gebruik van de PEF-methode of de OEF-methode. Meer informatie over deze methoden en de toepassing ervan is hier te vinden: https://green-forum.ec.europa.eu/green-business/environmental-footprint-methods_en?prefLang=nl

- Rekening houdend met negatieve externaliteiten: Efficiëntiewinsten moeten normaliter worden doorberekend aan consumenten die rechtstreeks door de overeenkomst worden geraakt en die waarschijnlijk ook door de mededingingsversturende gevolgen van de overeenkomst worden getroffen. Er kan echter rekening worden gehouden met een efficiëntiewinst, met inbegrip van een collectief voordeel dat voortvloeit uit de vermindering van negatieve externaliteiten als gevolg van het verbruik van een product, mits de door de overeenkomst getroffen consumenten en de consumenten die van de betrokken winst profiteren, in wezen dezelfde zijn. Het is aan de partijen om de wezenlijke overlapping tussen de begunstigden en de getroffen consumenten aan te tonen. Wanneer er sprake is van een duidelijke overlapping tussen de twee groepen (bv. personen die genieten van minder vervuilde lucht en consumenten van auto's in dezelfde zone), kan een korte motivering volstaan. Anderzijds geldt dat hoe indirecter een voordeel is, hoe moeilijker het wordt om de gevolgen ervan voor de consument aan te tonen en hoe minder het van aard is om directe nadelen te compenseren.²³
  - Beoordeling van de doorberekening van efficiëntiewinsten: de beoordeling van de doorberekening aan consumenten hangt af van het soort efficiëntiewinst die de partijen inroepen. Wat de individuele voordelen betreft (in verband met het gebruik of de perceptie van het product door de consument), zal de analyse zich toespitsen op het rechtstreekse voordeel voor de consument. Dit moet worden gekwantificeerd of gekwalificeerd op basis van feitelijke elementen (economische analyses, bereidheid om te betalen, enz.). Wat collectieve voordelen (vermindering van negatieve externaliteiten) betreft, moeten de partijen het indirecte voordeel voor de consument kwantificeren. Zoals hierboven vermeld, verzoekt de Autoriteit de partijen gebruik te maken van op nationaal of Europees niveau erkende methoden. Deze verschillende voordelen moeten vervolgens worden afgewogen tegen het uit de overeenkomst voortvloeiende nadeel; het is niet noodzakelijk dat elk voordeel het nadeel compenseert, maar dat de voordelen die aan de consument als geheel worden doorgegeven, dit doen. Een overeenkomst zou dus niet neutraal kunnen zijn vanuit het oogpunt van de consument louter op basis van individuele voordelen, met name vanwege de bereidheid om te weinig te betalen, maar zou dat kunnen worden door rekening te houden met de vermindering van de negatieve externe effecten waarvan diezelfde consumenten ook zouden profiteren.
- d) Ten vierde mag de overeenkomst niet **alle mededinging uitschakelen**. Zolang kan worden aangetoond dat er sprake is van concurrentie op basis van een of meer concurrentieparameters en/of geloofwaardige potentiële concurrentie, kan aan deze voorwaarde worden voldaan, ook al zou de overeenkomst betrekking hebben op alle spelers die op de betrokken markt actief zijn.

23. De onderstaande voorbeelden illustreren de praktische toepassing van deze voorwaarden.²⁴

---

²³ Het is bijvoorbeeld relatief eenvoudig om aan te tonen dat een vermindering in het gebruik van pesticiden in een bepaalde teelt de mate van vervuiling van het lokale grondwater vermindert, en dus ten goede komt aan de consumenten van de producten van die teelt, die tevens ook verbruikers zijn van het drinkwater dat er gewonnen wordt. Aan de andere kant, hoewel een stijging van het gemiddelde inkomen van koffieproducenten in een derde land lokale burgers kunnen aanmoedigen om dit soort landbouw voort te zetten, waardoor de bevoorrading van Europese consumenten op middellange termijn verzekerd is, kan het moeilijker zijn om de realiteit van dergelijke beweringen aan te tonen en een indirect positief effect op consumenten te kwantificeren dat voldoende is om een directe prijsstijging te compenseren.

²⁴ Andere voorbeelden worden ook gegeven in de horizontale richtsnoeren, punten 599 tot en met 603.

24. De Autoriteit herinnert er ook aan dat bepaalde soorten overeenkomsten in aanmerking kunnen komen voor een vereenvoudigde toepassing van artikel 101, lid 3, VWEU wanneer zij voldoen aan de voorwaarden van een groepsvrijstellingsverordening, zoals verticale overeenkomsten,²⁵ specialisatieovereenkomsten²⁶ of onderzoeks- en ontwikkelingsovereenkomsten.²⁷ Evenzo is met betrekking tot gezamenlijke aankopen, bij gebreke van een mededingingsbeperking naar strekking, waarschijnlijk voldaan aan de voorwaarden van artikel 101, lid 3, VWEU indien het gezamenlijke marktaandeel van de leden op zowel de aan- als de verkoopmarkt niet meer dan 15 % bedraagt.²⁸

Voorbeeld 2 – Overeenkomst die de mededinging niet kan beperken en/of niet in aanmerking komt voor vrijstelling

Situatie: de belangrijkste Belgische ambachtelijke brouwerijen besluiten een joint venture op te richten om hun producten te distribueren aan spelers in de horecasector (on-trade segment). Deze joint venture zal de distributie van producten stroomlijnen met behulp van een verminderd wagenpark van speciale vrachtwagens, waardoor de CO₂-uitstoot wordt verminderd. Ook wordt verwacht dat de gemeenschappelijke onderneming geleidelijk zal overschakelen op een vloot van 100 % elektrische voertuigen. De gemeenschappelijke onderneming zal alleen diensten verlenen aan haar moedermaatschappijen; de diensten zullen opnieuw aan de moederondernemingen worden gefactureerd op basis van een billijke verdeling, rekening houdend met het volume van de gedistribueerde producten. De partijen anticiperen niet op enig effect op hun distributiekosten, aangezien de voordelen van rationalisering de investeringen compenseren die nodig zijn voor elektrificatie. Er bestaan mechanismen om de doorstroming van gevoelige informatie naar de moederondernemingen te voorkomen, met name inzake volumes en de identiteit van de klanten.

Analyse: de litigieuze overeenkomst is een kostenovereenkomst en kan gevolgen hebben voor de mededinging tussen ambachtelijke brouwerijen. De betrokken ondernemingen zullen echter blijven concurreren op andere prijselementen en productkenmerken, en het is niet zeker of de overeenkomst tot gevolg zal hebben dat de mededinging merkbaar wordt beperkt, met name wegens de blijvende concurrentiedruk van industriële brouwerijen. Zelfs indien wordt vastgesteld dat de overeenkomst merkbare negatieve gevolgen heeft voor de mededinging in de zin van artikel 101, lid 1, VWEU en artikel IV.1, lid 1, WER (indien de overeenkomst bijvoorbeeld tot opwaartse prijsconvergentie voor klanten lijkt te leiden), zouden de voordelen van een vereenvoudiging van de leveringen en de collectieve voordelen van een vermindering van de CO₂-emissies (naar behoren gekwantificeerd) het nadeel kunnen compenseren en zou de overeenkomst kunnen voldoen aan de voorwaarden van artikel 101, lid 3, VWEU en artikel IV.1, lid 3, WER.

²⁵ Verordening (EU) 2022/720 van de Commissie van 10 mei 2022 betreffende de toepassing van artikel 101, lid 3, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie op groepen verticale overeenkomsten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen, C/2022/3015, beschikbaar op: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022R0720>.

²⁶ Verordening (EU) 2023/1067 van de Commissie van 1 juni 2023 betreffende de toepassing van artikel 101, lid 3, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie op bepaalde groepen specialisatieovereenkomsten, C/2023/3448, beschikbaar op: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32023R1067>

²⁷ Verordening (EU) 2023/1066 van de Commissie van 1 juni 2023 betreffende de toepassing van artikel 101, lid 3, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie op bepaalde groepen onderzoeks- en ontwikkelingsovereenkomsten, C/2023/3443, beschikbaar op: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32023R1066>

²⁸ Horizontale richtsnoeren, punt 291.

Voorbeeld 3 – Overeenkomst die de mededinging beperkt, maar na een grondig onderzoek aan de voorwaarden voor een vrijstelling kan voldoen

Situatie: er is een nieuwe technologie ontwikkeld om efficiënte batterijen voor elektrische voertuigen te produceren zonder het gebruik van zeldzame metalen, maar deze wordt nog steeds gebruikt in minder dan 1 % van de voertuigen vanwege de recente ontwikkeling, het gebrek aan een geïntegreerde waardeketen en aan schaafeffecten. Drie Europese autofabrikanten besluiten samen te werken om alleen voertuigen met dit type batterij in België te verkopen. Vanwege de investeringen die nodig zijn om de toeleveringsketens en productielijnen aan te passen, hebben de fabrikanten ook besloten dat zij allemaal een premie zouden toepassen van ongeveer 10 % van de gemiddelde extra kosten van de overschakeling op deze nieuwe technologie; afhankelijk van de prijs van het betrokken voertuig betekent deze premie op korte termijn een stijging van de prijs van het voertuig van 3 % tot 5 %. Deze fabrikanten zijn goed voor ongeveer 40 % van alle motorvoertuigen die in België worden verkocht.

Uit een afzonderlijk gepubliceerde studie blijkt dat de schaafeffecten bij de productie van batterijen aanzienlijk zijn en dat batterijen zonder zeldzame metalen uiteindelijk veel minder kosten om te produceren dan de huidige elektrische batterijen, waardoor de prijs van elektrische voertuigen aanzienlijk zou kunnen dalen. De aankoopprijs blijft vandaag echter het grootste obstakel voor de vervanging van thermische voertuigen door elektrische voertuigen. Evenzo zou dit nieuwe type batterijen aanzienlijk lichter en minder omslachtig zijn, wat waarschijnlijk het elektriciteitsverbruik zal verminderen en de uitstoot van fijne deeltjes verder beperken. Andere onafhankelijke wetenschappelijke studies hebben aangetoond dat de aanzienlijke omzetting van thermische voertuigen in elektrische voertuigen de luchtkwaliteit in België aanzienlijk kan verbeteren, met name in stedelijke agglomeraties. Ten slotte blijken consumenten gevoelig te zijn voor het probleem van het gebruik van zeldzame metalen, hun winningsomstandigheden en de economische afhankelijkheden die zij genereren.

Analyse: de litigieuze overeenkomst vormt zowel een overeenkomst inzake productkwaliteit als een overeenkomst inzake prijzen; de overeenkomst leidt bijgevolg tot een beperking van de rechtstreekse mededinging. Derhalve moet worden onderzocht of deze overeenkomst in aanmerking zou kunnen komen voor een vrijstelling:

(1) De overeenkomst zal waarschijnlijk een efficiëntiewinst opleveren: vermindering van het gebruik van zeldzame metalen en aanzienlijke verlaging van de productiekosten in de loop van de tijd, alsook vermindering van het gewicht van voertuigen, i) verbetering van de kwaliteit en de prijs van batterijen, en ii) verbetering van de kwaliteit van de omgevingslucht. De partijen kunnen zich baseren op onafhankelijke wetenschappelijke studies om dergelijke voordelen te rechtvaardigen.

(2) De overeenkomst is waarschijnlijk onmisbaar om de efficiëntieverbeteringen te bereiken. De nieuwe technologie is tot nu toe niet op grote schaal toegepast wegens de kosten door het ontbreken van schaafeffecten. De partijen kunnen mogelijk aantonen dat de investeringen in verband met de technologieomschakeling van die aard zijn dat zij niet zelfstandig kunnen worden gedaan. Bovendien kan de luchtkwaliteit alleen worden verbeterd als een voldoende groot deel van de thermische voertuigen wordt omgezet in elektrische voertuigen, wat voornamelijk een functie is van de aankoopprijs van elektrische voertuigen, die zelf een functie is van de kosten van batterijen.

3) Een billijk deel van de voordelen zal waarschijnlijk worden doorgegeven aan de consument. Enerzijds verkrijgen consumenten een rechtstreeks individueel voordeel in verband met het gebruik van het voertuig, via een vermindering van hun elektriciteitsverbruik. In de tweede plaats verkrijgen de betrokken consumenten ook een individueel voordeel in verband met hun perceptie van een product zonder zeldzame metalen, hetgeen tot uiting zou kunnen komen in hun bereidheid om te betalen. Ten slotte levert de overeenkomst ook collectieve voordelen op. In de onderhavige zaken overlappen consumenten van voertuigen in België aanzienlijk met Belgische burgers die profiteren van een verbeterde luchtkwaliteit, met name in stedelijke gebieden. Een algehele afweging van deze belangen zou tot de conclusie kunnen leiden dat de overeenkomst voor de betrokken consumenten ten minste neutraal is.

(4) De overeenkomst sluit niet alle concurrentie uit. Enerzijds nemen de partijen slechts 40 % van de levering van voertuigen in België voor hun rekening; de beperking heeft derhalve geen gevolgen voor 60 % van de markt. Bovendien heeft de overeenkomst slechts betrekking op bepaalde mededingingsparameters, met name de batterijtechnologie en een prijscomponent, waardoor de partijen vrij zijn om op alle andere aspecten te concurreren.

Voorbeeld 4 – Overeenkomst die de mededinging beperkt en niet gerechtvaardigd is

Situatie: vier grote ondernemingen die schoonmaakdiensten verlenen aan ondernemingen komen overeen een charter te ondertekenen waarin zij zich ertoe verbinden alleen “groene” schoonmaakproducten te gebruiken. Aangezien “groene” producten die positieve milieueffecten claimen over het algemeen duurder zijn – de partijen schatten de extra kosten in hun individuele onderhandelingen op ongeveer 10 % – schrijven de partijen ook een gezamenlijke aanbesteding uit voor die “groene” producten, in de hoop de kosten te verlagen. Ten slotte coördineren de partijen hun communicatie over het onderwerp om aankondigingseffecten te voorkomen. De wet legt geen duurzaamheidsnormen op voor schoonmaakproducten; en het begrip “groene” producten wordt onafhankelijk gedefinieerd in het Handvest en de aanbesteding. Deze vier bedrijven vertegenwoordigen ongeveer 40 % van de markt.

Recente studies over consumentenvoorkeuren tonen een groter bewustzijn van de impact van huishoudelijke producten op het milieu en een bereidheid om ongeveer 10% meer te betalen voor een milieuvriendelijker product of dienst, wat waarschijnlijk ook van invloed zal zijn op de vraag naar diensten door bedrijven.

Analyse: de overeenkomst leidt tot harmonisatie van het type en de kosten van de schoonmaakproducten van de partijen en kan de mededinging beperken; bovendien is het mogelijk dat deze extra kosten door de partijen worden doorberekend in de prijzen van hun zakelijke diensten. Een dergelijke overeenkomst kan ook de mededinging op het gebied van de kwaliteit van de diensten aantasten door de mededeling over de ecologische prestaties van de betrokken diensten te neutraliseren.

Het is ook onwaarschijnlijk dat de overeenkomst aan de voorwaarden voor een vrijstelling voldoet. Het bestaan van efficiëntieverbeteringen als gevolg van de overeenkomst vereist om te beginnen dat wordt aangetoond dat de in het Handvest gedefinieerde “groene” producten inderdaad beter zijn voor het milieu. Anderzijds, en vooral, lijkt samenwerking niet noodzakelijk om de gestelde efficiëntiewinsten te behalen. De partijen hebben de mogelijkheid om zelfstandig “groene” producten aan te schaffen en er is vraag naar milieuvriendelijkere diensten, waardoor de partijen desgewenst afzonderlijk eventuele extra kosten kunnen verhalen. Tot slot, en in ieder geval, zou het mogelijk zijn

om efficiëntiewinsten te behalen op een minder concurrentiebeperkende wijze, bijvoorbeeld door deze te beperken tot de ondertekening van het Handvest. Bijgevolg voldoet de overeenkomst niet aan ten minste twee voorwaarden van artikel 101, lid 3, VWEU en kan zij derhalve niet in aanmerking komen voor de vrijstelling.

II. Specifieke regels inzake duurzaamheidsovereenkomsten in de landbouwsector

25. De mededingingsregels zijn ook van toepassing op de landbouwsector.²⁹ Vanwege de specifieke kenmerken van deze sector (versnippering van de productie, moeilijkheden om vraag en aanbod snel op elkaar af te stemmen, afhankelijkheid van weersomstandigheden en bederfelijkheid van producten) en de doelstellingen van het Europees gemeenschappelijk landbouwbeleid,³⁰ verschilt de landbouwsector echter van andere sectoren van de economie, wat een verschillende behandeling rechtvaardigt. Als zodanig werden een aantal uitzonderingen op het mededingingsrecht voorzien in Verordening (EU) nr. 1308/2013 tot vaststelling van een gemeenschappelijke ordening van de markten voor landbouwproducten, zoals gewijzigd (hierna : “de **GMO-verordening**”).

26. Enerzijds kunnen landbouwers binnen producentenorganisaties (hierna “**PO’s**”) meewerken aan de productie en verkoop van hun producten³¹, bijvoorbeeld door hun producten gezamenlijk te verkopen. Dergelijke overeenkomsten versterken de onderhandelingspositie van landbouwers ten opzichte van kopers. Anderzijds voorziet de GMO-verordening in de organisatie van samenwerking binnen een waardeketen in de vorm van brancheorganisaties die actief zijn op het gebied van de productie, verwerking of afzet van landbouwproducten.³² Overeenkomsten, besluiten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen van brancheorganisaties (hierna “**BO’s**”) kunnen van de toepassing van het mededingingsrecht worden vrijgesteld wanneer zij het kader van hun taken niet overschrijden.³³ Dit kan met name samenwerking op het gebied van duurzaamheid tussen landbouwers en marktdeelnemers in de voedselvoorzieningsketen omvatten, bijvoorbeeld voor de bevordering en uitvoering van onderzoek naar geïntegreerde en duurzame productie of andere milieuvriendelijke productiemethoden. Afgezien van PO’s en BO’s kunnen ook overeenkomsten, besluiten en praktijken worden vrijgesteld met betrekking tot de productie van of de handel in landbouwproducten die nodig zijn om de doelstellingen van het gemeenschappelijk landbouwbeleid van de Europese Unie³⁴ te verwezenlijken (verhoging van de productiviteit van de landbouw,

---

²⁹ Artikel 42 VWEU beperkt echter de toepassing van de mededingingsregels op de productie en handel in landbouwproducten in de mate bepaald door het Europees Parlement en de Raad.

³⁰ Artikel 39, lid 1, VWEU.

³¹ Artikel 152 GMO.

³² Artikel 157 GMO.

³³ Zie met name artikel 157, lid 7, onder c), van de GMO, en equivalenten voor BO's voor specifieke landbouwsectoren. Dergelijke overeenkomsten mogen evenmin (i) leiden tot enige vorm van afscherming van de markten binnen de Unie, (ii) de goede werking van de marktordening ondermijnen, (iii) mededingingsverstoringen veroorzaken die niet essentieel zijn om de doelstellingen van het GLB te verwezenlijken, (iv) prijzen of quota vaststellen, of (v) discriminatie veroorzaken of de mededinging voor een wezenlijk deel van de betrokken producten uitbannen.

³⁴ Artikel 39, lid 1, VWEU.

verzekering van een redelijke levensstandaard voor landbouwers, stabilisering van de markten, veiligstelling van de voedselvoorziening en de verzekering van redelijke prijzen voor de consument).³⁵

27. In 2021 werd in het kader van de hervorming van het gemeenschappelijk landbouwbeleid (“GLB”) voor de periode 2023-2027 het noodzakelijk geacht te voorzien in een aanvullende vrijstelling voor duurzaamheidsovereenkomsten voor de landbouw. Deze vrijstelling is opgenomen in het nieuwe artikel 210 bis van de GMO. Deze bepaling biedt meer garanties voor landbouwers die samen met hun concurrenten en/of andere actoren in de sector duurzaamheidsinitiatieven willen ontwikkelen in het kader van de productie van of de handel in landbouwproducten.

28. De Commissie heeft richtsnoeren vastgesteld voor de toepassing van artikel 210 bis van de GMO (“**richtsnoeren 210 bis**”).³⁶ In deze richtsnoeren, die sinds 8 december 2023 van kracht zijn, wordt gepreciseerd hoe belanghebbenden in de agrovoedingssector gezamenlijke duurzaamheidsinitiatieven kunnen ontwikkelen waarvoor een vrijstelling van de mededingingsregels geldt. De Commissie heeft onlangs haar eerste advies uitgebracht over de praktische toepassing van deze vrijstelling.³⁷ De voorwaarden voor de toepassing van artikel 210 bis van de GMO worden hieronder nader toegelicht.

29. Allereerst is het mededingingsrecht, zoals in punt 13 hierboven vermeld, alleen van toepassing op overeenkomsten die ertoe strekken of ten gevolge hebben dat de mededinging wordt beperkt. Een overeenkomst tussen actoren in de landbouwsector die niet tot doel of tot gevolg heeft dat de mededinging wordt beperkt, valt dus niet binnen de werkingsfeer van het mededingingsrecht. Er moet niet worden onderzocht of aan de voorwaarden van artikel 210 bis van de GMO is voldaan.³⁸ De volgende secties gaan er dus vanuit dat de betrokken overeenkomst ten minste één bepaling bevat die ertoe kan strekken of tot gevolg hebben dat de mededinging wordt beperkt. Verder is artikel 210 bis van de GMO alleen van toepassing op overeenkomsten die binnen de EU worden uitgevoerd.³⁹

II.1 De overeenkomst omvat ten minste één producent van landbouwproducten

30. Artikel 210 bis van de GMO is van toepassing op „overeenkomsten, besluiten en onderling afgestemde feitelijke gedragingen van producenten van landbouwproducten die verband houden met de productie van of de handel in landbouwproducten”. In de praktijk moeten ondernemingen die voor de vrijstelling in aanmerking willen komen, ervoor zorgen dat de betrokken samenwerking i) een overeenkomst, besluit of onderling afgestemde feitelijke gedraging vormt, en ii) dat ten minste één producent van landbouwproducten daaraan deelneemt.

---

³⁵ Artikel 209 GMO. Om voor de vrijstelling in aanmerking te komen, mogen dergelijke overeenkomsten ook i) de doelstellingen van het gemeenschappelijk landbouwbeleid van de Europese Unie in de zin van artikel 39 VWEU niet in gevaar brengen en ii) niet voorzien in een verplichting om een bepaalde prijs in rekening te brengen of elke mededinging uit te sluiten.

³⁶ Supra voetnoot 3.

³⁷ Advies van de Commissie van 15 juli 2025 over een duurzaamheidsovereenkomst in de wijnsector in Occitanië, beschikbaar op https://competition-policy.ec.europa.eu/document/download/86f5a339-ee2d-430f-8e29-5fb56770ba14_nl?filename=2025_EC_opinion_on_sustainability_agreement_french_wine_sector_nl.pdf (“Wijnsector in Occitanië”).

³⁸ Zie met name richtsnoeren 210 bis, supra voetnoot 3, punten 67 e.v.

³⁹ Richtsnoeren 210 bis, supra voetnoot 3, punt 33. Het feit dat een producent buiten de EU is gevestigd, sluit de toepassing van artikel 210 bis van de GMO niet uit indien wordt aangetoond dat de overeenkomst in de EU wordt uitgevoerd of waarschijnlijk een onmiddellijk, merkbaar en voorzienbaar effect op de mededinging op de interne markt zal hebben.

- **Een overeenkomst, besluit of onderling afgestemde feitelijke gedraging**

31. Het begrip overeenkomst, besluit of onderling afgestemde feitelijke gedraging wordt in het mededingingsrecht ruim uitgelegd.⁴⁰ Om voor de vrijstelling van artikel 210 bis in aanmerking te komen, moet er sprake zijn van wilsovereenstemming tussen ten minste twee ondernemingen of ondernemersverenigingen met het oog op de toepassing van een duurzaamheidsnorm.

- **Deelname van ten minste één producent van landbouwproducten**

32. Artikel 210 bis van de GMO is alleen van toepassing op overeenkomsten waarbij ten minste één producent van landbouwproducten partij is.⁴¹ Producenten zijn derhalve essentiële actoren voor de toepassing van artikel 210 bis van de GMO. Om partij bij de overeenkomst te zijn, moet de producent betrokken zijn bij de onderhandelingen over, de goedkeuring van en de toepassing van de desbetreffende duurzaamheidsnorm.⁴² Mits één van de partijen daadwerkelijk een producent van landbouwproducten is,⁴³ is de vrijstelling van toepassing op bilaterale, tripartite of meerpartijenovereenkomsten die zijn gesloten met andere producenten (horizontale overeenkomsten) of met één of meer marktdeelnemers die actief⁴⁴ zijn op andere niveaus van de voedselwaardeketen (verticale overeenkomsten).

II.2 Het doel van de overeenkomst is de uitvoering van een duurzaamheidsnorm die verder gaat dan de bestaande wettelijke vereisten

33. Artikel 210 bis van de GMO heeft alleen betrekking op overeenkomsten die “*tot doel hebben een duurzaamheidsnorm toe te passen die verder gaat dan hetgeen door het Unierecht of het nationale recht is voorgeschreven*”. Daarom moet worden nagegaan of de overeenkomst i) gericht is op een duurzaamheidsnorm en ii) de verder gaat dan de bestaande dwingende vereisten.

- **Een duurzaamheidsnorm**

34. In artikel 210 bis, lid 3, van de GMO wordt het begrip duurzaamheidsnorm gedefinieerd als een norm die tot doel heeft bij te dragen tot een of meer van de volgende doelstellingen:

- milieudoelstellingen;⁴⁵

---

⁴⁰ Zie met name de punten 24 tot en met 26 van richtsnoeren 210 bis.

⁴¹ Het begrip producent omvat producenten van landbouwproducten als omschreven in bijlage I VWEU en nader omschreven in bijlage I bij de GMO-verordening, a) granen; rijst; suiker; gedroogde voedergewassen; zaden; hop; olijfolie en tafelolijven; vlas en hennep; groenten en fruit; verwerkte producten op basis van groenten en fruit; bananen; wijn; levende planten en producten van de bloemeteelt; tabak; rundvlees; melk en zuivelproducten; varkensvlees; schapen- en geitenvlees; eieren; vlees van pluimvee; ethylalcohol uit landbouwproducten; producten van de bijenteelt; zijderupsen; en (x) andere producten. We wijzen erop dat de GMO-verordening niet van toepassing is op visserij- en aquacultuurproducten.

⁴² In haar advies over de wijnsector in Occitanië (reeds aangehaald voetnoot 37, punt 23) heeft de Commissie met name geoordeeld dat de wijnproducenten (i) partij waren bij de litigieuze overeenkomsten en (ii) betrokken waren bij de onderhandelingen over, de vaststelling en de uitvoering van die overeenkomsten. De andere partijen bij de overeenkomst zijn de regionale verenigingen van kopers van de betrokken wijn.

⁴³ Deze voorwaarde belet natuurlijk niet dat andere producenten zich in een later stadium bij het initiatief aansluiten.

⁴⁴ De Commissie maakt met name een onderscheid tussen marktdeelnemers die actief zijn in de landbouwproductie (bv. zaadleveranciers of pesticiden), de verwerking (waarbij landbouwproducten worden gebruikt voor de productie van producten die niet onder bijlage I VWEU vallen) en de afzet (met inbegrip van distributeurs).

⁴⁵ Dit omvat onder meer matiging van en aanpassing aan de klimaatverandering, duurzaam gebruik en bescherming van landschappen, water en bodem, transitie naar een circulaire economie, met inbegrip van vermindering van

- de productie van landbouwproducten met behulp van methoden die het gebruik van pesticiden verminderen en de risico's van dit gebruik beheersen, of het gevaar op antimicrobiële resistentie in de landbouwproductie verminderen; en
- gezondheid en welzijn van dieren.

35. Het begrip duurzaamheidsnorm in artikel 210 bis van de GMO is daarom enger dan het begrip duurzaamheidsnorm in de horizontale richtsnoeren. De vrijstelling op grond van artikel 210 bis van de GMO heeft met name geen betrekking op overeenkomsten die gericht zijn op sociale⁴⁶ of economische duurzaamheidsdoelstellingen.⁴⁷ In dat geval moeten dergelijke overeenkomsten worden beoordeeld aan de hand van de regels die afdeling I werden uiteengezet.

36. Bovendien moet de toepassing van de duurzaamheidsnorm tastbare en meetbare resultaten opleveren of op zijn minst waarneembare en beschrijvende resultaten.

- **Die verder gaat dan de wettelijke eisen**

37. De duurzaamheidsnorm waarop de overeenkomst betrekking heeft, moet duurzaamheidseisen opleggen die verder gaan dan wat door een bestaande dwingende norm wordt vereist. Er moeten twee situaties worden onderscheiden:

- Er zijn geen dwingende regels op lokaal, nationaal of Europees niveau: een overeenkomst waarbij duurzaamheidseisen worden ingevoerd wanneer er nog geen norm bestaat, kan in aanmerking komen voor de vrijstelling van artikel 210 bis van de GMO. Hetzelfde geldt wanneer er vereisten bestaan, maar i) die nog niet van kracht zijn,⁴⁸ of ii) alleen bindend zijn voor staten en niet voor individuele ondernemingen. Een overeenkomst waarbij de partijen streven naar naleving van een bestaande maar niet-verplichte duurzaamheidsnorm, zoals biologische landbouwnormen, voldoet ook aan deze voorwaarden.⁴⁹
- Ofwel is er een dwingende regel op lokaal, nationaal of Europees niveau: om voor de vrijstelling in aanmerking te komen, moeten in de overeenkomst eisen zijn opgenomen die verder gaan dan de meest dwingende norm die van toepassing is op de producten waarop de overeenkomst betrekking heeft.⁵⁰

---

voedselverspilling, preventie en bestrijding van verontreiniging (atmosferische en plastic verontreiniging), verbetering van de luchtkwaliteit, vermindering van broeikasgasemissies en bescherming en herstel van biodiversiteit en ecosystemen (met inbegrip van het vergroten van de bodembiodiversiteit, het verbeteren van de bodemsamenstelling en maritieme bescherming).

⁴⁶ Bijvoorbeeld overeenkomsten om de arbeidsomstandigheden van werknemers in de landbouw te verbeteren of de toegang tot gezonde en voedzame voeding voor consumenten.

⁴⁷ Bijvoorbeeld, de Duitse mededingingsautoriteit ("BkartA") weigerde eerder een initiatief goed te keuren op grond dat niet was aangetoond dat de voorgestelde overeenkomst voldoende verband hield met een duurzaamheidsnorm, en met name dat het waarborgen van voldoende inkomen voor landbouwers niet rechtstreeks bijdroeg aan de bescherming van het milieu, de vermindering van het gebruik van pesticiden of het dierenwelzijn. Zie zaak B2-87/21, Zuivelproductie, 8 maart 2022, beschikbaar op: <https://www.bundeskartellamt.de/SharedDocs/Entscheidung/DE/Fallberichte/Kartellverbot/2022/B2-87-21.pdf?blob=publicationFile&v=2>.

⁴⁸ Er zij echter op gewezen dat de vrijstelling slechts van toepassing zal zijn zolang deze regels niet verplicht worden.

⁴⁹ Zie bv. Commissie, Wijnsector in Occitanië, supra voetnoot 37 punten 30-42.

⁵⁰ Indien een duurzaamheidsnorm betrekking heeft op meer dan één regio of plaats, elk met verschillende dwingende normen, moet de norm in het kader van de duurzaamheidsnorm hoger zijn dan de toepasselijke norm van de regio of plaats waar de onder de overeenkomst vallende productie of handel plaatsvindt.

II.3 De overeenkomst en de concurrentiebeperkingen zijn onmisbaar voor de toepassing van de duurzaamheidsnorm

38. De vrijstelling waarin artikel 210 bis van de GMO voorziet, is alleen van toepassing op mededingingsbeperkingen die onmisbaar zijn voor de toepassing van de betrokken duurzaamheidsnorm.

39. De analyse van de onmisbaarheid van mededingingsbeperkingen wordt op twee niveaus uitgevoerd: (i) op het niveau van de overeenkomst als zodanig, enerzijds, en (ii) op het niveau van elke mededingingsbeperking, anderzijds.

II.3.a Is de duurzaamheidsovereenkomst redelijkerwijs noodzakelijk om de nagestreefde duurzaamheidsnorm ten uitvoer te leggen?

40. De eerste vraag is of de overeenkomst daadwerkelijk toelaat dat de duurzaamheidsnorm wordt toegepast. Indien dit het geval is, moeten de partijen nagaan of het noodzakelijk is om samen te werken via een overeenkomst om een dergelijke duurzaamheidsnorm toe te passen, dan wel of zij hetzelfde resultaat kunnen bereiken door middel van individuele acties.⁵¹ Collectieve actie kan bijvoorbeeld van essentieel belang zijn wanneer de duurzaamheidsnorm investeringen oplegt die producenten alleen niet kunnen dragen, het delen van ervaring of kennis vereist of aanzienlijke schaalvoordelen mogelijk maakt. Samenwerking kan ook nodig zijn om de nadelen van het first-mover-nadeel *tegen te gaan*. Tot slot kan een duurzaamheidsovereenkomst als onmisbaar worden beschouwd als een duurzaamheidsnorm sneller, goedkoper en met minder inspanning dan individueel kan worden toegepast. Als samenwerking noodzakelijk is, moeten de partijen ook bepalen of hetzelfde resultaat kan worden bereikt via omwegen door samenwerking met andere spelers, bijvoorbeeld met een leverancier in plaats van een concurrent.⁵²

41. De partijen bij de overeenkomst moeten ook onderzoeken of de verschillende bepalingen van de litigieuze overeenkomst noodzakelijk zijn voor de toepassing van de duurzaamheidsnorm. Daartoe moet worden vastgesteld welke moeilijkheden zich bij de toepassing van de norm hebben voorgedaan, welke bepalingen van de overeenkomst bedoeld zijn om elk van deze moeilijkheden te verhelpen en welke alternatieve maatregelen het mogelijk maken hetzelfde resultaat te bereiken.⁵³ Indien meerdere maatregelen geschikt zijn om het vastgestelde probleem op te lossen, is deze die het minst de mededinging beperkt, de onmisbare maatregel.⁵⁴

Voorbeeld. Op 15 juli 2025 heeft de Commissie op verzoek van de “Vignerons Coopérateurs de France” een eerste advies uitgebracht over de verenigbaarheid van een duurzaamheidsovereenkomst op grond van artikel 210 bis van de GMO. Deze overeenkomst betreft de vaststelling van indicatieve prijzen voor in de Franse regio Occitanië geproduceerde wijn volgens de normen die van toepassing zijn op biologische wijnen en wijnen met een “hoge milieuwaarde” (“haute valeur environnementale”

⁵¹ Richtsnoeren 210 bis, punt 5.3.1.

⁵² Richtsnoeren 210 bis, punt 133.

⁵³ Richtsnoeren 210 bis, punt 5.3.2.

⁵⁴ Als een samenwerking op het gebied van duurzaamheid bijvoorbeeld kan worden gecoördineerd door een onafhankelijke derde partij of door een marktdeelnemer die concurreert met de andere partijen bij het initiatief, wordt de tweede optie waarschijnlijk niet als onmisbaar beschouwd in de zin van artikel 210 bis van de GMO. Zie bijvoorbeeld AdIC, Informal Guidelines No 25-DD-01 of 29 January 2025 on the creation of a system for the collective management of the additional costs and risks associated with the agro-ecological transition, beschikbaar op: <https://www.autoritedelaconurrence.fr/sites/default/files/2025-02/25-DD-01.pdf> (“Agro-ecologische transitie”), punt 94.

of “HVE”), die verder gaan dan de Europese en nationale wettelijke verplichtingen die van toepassing zijn op de sector. Concreet gaat het om een overeenkomst tussen wijnproducenten die aan deze normen voldoen, enerzijds, en regionale verenigingen van wijnhandelaren, anderzijds, om richtprijzen voor de verkoop van onverpakte wijn vast te stellen, zodat de marktdeelnemers deze prijzen in het kader van hun individuele transacties kunnen raadplegen. Het doel ervan is de betrokken producenten ertoe aan te zetten hun duurzame productiepraktijken te handhaven, ondanks de extra kosten die daarmee gepaard gaan en die de afgelopen jaren aanzienlijk zijn gestegen als gevolg van de inflatie.

In haar advies wijst de Commissie op twee belangrijke problemen bij de uitvoering van de productie van biologische wijn en HVE: i) de onmogelijkheid voor de partijen om groothandelsprijzen te verkrijgen die voldoende rendement mogelijk maken om te blijven produceren in overeenstemming met HVE- en biologische normen; en ii) het gebrek aan informatie voor de consument over de toegevoegde waarde van dergelijke producten en de kosten in verband met de productie ervan. In haar analyse van de noodzaak van de beoogde samenwerking en de verschillende bepalingen ervan maakt de Commissie een vergelijking met verschillende alternatieve mechanismen, zoals i) de vaststelling van minimaankoopquota of aankoopexclusiviteit, ii) de beperking van de productie, iii) een promotiecampagne om het bewustzijn van de consument te vergroten, en iv) een prijsovereenkomst of minimumverbintenis in termen van kopersprijzen voor producenten. Uiteindelijk concludeert de Commissie dat de beoogde prijsovereenkomst in dit geval de meest geschikte en doeltreffende manier is om de duurzaamheidsnormen in kwestie te bereiken en te handhaven, en stelt zij voor deze overeenkomst in de toekomst te versterken door middel van een bewustmakingscampagne voor de consument.

11.3.b Zijn de mededingingsbeperkingen individueel noodzakelijk om de duurzaamheidsnorm toe te passen?

42. In deze tweede stap moeten de partijen onderzoeken of elke beperking van de mededinging in de duurzaamheidsovereenkomst de minst beperkende optie is om de toepassing van de betrokken norm mogelijk te maken. Bij deze analyse moet rekening worden gehouden met de aard en de intensiteit van de beperking.

Bij de beoordeling van de „aard” van een beperking moet rekening worden gehouden met: i) de wijze waarop een specifieke mededingingsparameter door een individuele bepaling wordt beperkt; en ii) het mogelijke bestaan van een realistisch en minder beperkend alternatief voor die bepaling. Partijen bij een duurzaamheidsovereenkomst moeten de beperking kiezen die het minst negatieve effect op de mededinging heeft waarbij het mogelijk blijft de duurzaamheidsnorm toe te passen.⁵⁵

Voorbeeld. In het advies over de wijnsector in Occitanië had de overeenkomst betrekking op de vaststelling van oriëntatieprijzen. De Commissie was van mening dat een dergelijke overeenkomst drie soorten mededingingsbeperkingen met zich meebracht: i) een prijsbeperking als gevolg van de gezamenlijke vaststelling tussen producenten en met handelaren van gemeenschappelijke indicatoren; ii) een uitwisseling van commercieel gevoelige informatie in het kader van de vaststelling van de betrokken indicatoren, die zou kunnen leiden tot inflatie van het niveau van de indicatoren; en iii) een mogelijke vermindering van de wijnproductie ten opzichte van de opbrengsten van de conventionele productie.

⁵⁵ Richtsnoeren 210 bis, punt 5.4.1. Zie ook AdIC, Agroecological Transition, Ibid. voetnoot 55, punt 160, waarin wordt gesteld dat de betaling van een premie die losstaat van de betaalde prijs, waarover de deelnemers vrijelijk hebben onderhandeld, eerder voldoet aan de voorwaarde van onmisbaarheid van artikel 210 bis van de GMO.

In haar analyse heeft de Commissie onderzocht of de betrokken mededingingsbeperkingen noodzakelijk waren om wijnbouwers in staat te stellen te (blijven) produceren overeenkomstig de normen die van toepassing zijn op biologische wijnen en HVE-wijnen. Op het niveau van de aard van de betrokken beperkingen heeft de Commissie verschillende mogelijke realistische alternatieven voor de vaststelling van de oriëntatieprijzen onderzocht, namelijk de vaststelling van de totale verkoopprijs, de vaststelling van een minimumprijs of de vaststelling van een premie ten opzichte van de marktprijs van conventionele wijn. De Commissie concludeerde dat de eerste twee alternatieven restrictiever waren dan de invoering van oriëntatieprijzen, en dat een premie moeilijk te berekenen zou zijn gezien de volledig verschillende productiemethoden van biologische en HVE-wijnen in vergelijking met conventionele wijn, afgezien nog van het feit dat deze premie mogelijk restrictiever zou kunnen zijn. Bijgevolg werden de mededingingsbeperkingen die voortvloeien uit de vaststelling van de oriëntatieprijzen, in het onderhavige geval noodzakelijk geacht.

43. Het bepalen van de intensiteit van een beperking omvat een beoordeling van het kwantitatieve niveau van de beperking op de prijs, de productie en, desgevallend, de kwaliteit, de keuze en innovatie, alsook de duur van de beperking.⁵⁶ Het begrip „kwantitatief niveau van de beperking” heeft betrekking op de mate waarin de betrokken beperking de relevante mededingingsparameters kan beïnvloeden. Een beperking met een hogere intensiteit zal als onmisbaar beschouwd worden indien een beperking met een lagere intensiteit de waarschijnlijkheid voor de partijen om de duurzaamheidsnorm toe te passen, zou verminderen.

44. Wat met name de duur betreft, is het de vraag of een kortere beperking de toepassing van de duurzaamheidsnorm minder waarschijnlijk zou maken. Aan de andere kant, als de kosten voor het implementeren van de duurzaamheidsstandaard gedurende de hele implementatieperiode worden gedragen, kan het zijn dat de beperking gedurende de hele looptijd van de duurzaamheidsovereenkomst moet worden toegepast.⁵⁷

Voorbeeld. In het advies over de wijnsector in Occitanië had de geanalyseerde overeenkomst betrekking op prijsindicatoren. Bij haar beoordeling van de onmisbaarheid van de intensiteit van de uit die overeenkomst voortvloeiende mededingingsbeperkingen heeft de Commissie onderzocht of de in het kader van de overeenkomst vastgestelde oriëntatieprijzen een correcte weerspiegeling vormden van i) de raming van de gemaakte kosten en het inkomensverlies in verband met de productie van biologische en HVE-wijn; ii) de mate van zekerheid dat de gemaakte kosten en de verwachte gederfde inkomsten gerealiseerd zullen worden; en iii) het waarschijnlijke rendement van investeringen in alternatieve oplossingen, in aanmerking nemend dat in dit geval een premie van 20 % van de totale kosten en de gemiddelde inkomstenverliezen in verband met de biologische en HVE-productie als onmisbaar kon worden beschouwd voor de toepassing van de duurzaamheidsnorm. Na haar analyse concludeerde de Commissie positief dat de intensiteit van de uit de overeenkomst voortvloeiende beperkingen onontbeerlijk was. Met name werd de rentabiliteitspremie noodzakelijk geacht gezien het aanzienlijke risico dat wijnbouwers van de betrokken normen zouden afzien. De wijnproducenten hebben zich overigens ertoe verbonden een reeks maatregelen uit te voeren om de uitwisseling van gevoelige commerciële informatie tussen henzelf en met handelaren te kaderen.

Wat de duur van de overeenkomst en de daaruit voortvloeiende beperkingen van de mededinging betreft, was de Commissie van mening dat een periode van twee jaar als onmisbaar kon worden

⁵⁶ Richtsnoeren 210 bis, punt 5.4.2.

⁵⁷ Richtsnoeren 210 bis, punt 129.

beschouwd om ervoor te zorgen „dat producenten van wijn met een hoge milieuwaaarde en biologische wijn hun activiteiten niet staken totdat de vraag van de consument naar dit soort producten na het einde van de inflatieperiode en de algehele vermindering van de wijnproductiecapaciteit als gevolg van [een overheidsprogramma] weer op een normaal niveau komt”.⁵⁸ De noodzaak van een eventuele verlenging moet echter van tevoren opnieuw worden beoordeeld.

45. Indien niet aan de voorwaarden van artikel 210 bis van de GMO is voldaan, dient de overeenkomst te worden geanalyseerd in het licht van de algemene regels in het deel I van deze richtsnoeren.

II.4 Regelmatige herbeoordeling

46. De vrijstelling van artikel 210 bis van de GMO is slechts van toepassing zolang aan alle voorwaarden ervan is voldaan. De partijen zijn er daarom toe gehouden zich op regelmatige wijze ervan te verzekeren dat hun overeenkomst nog steeds onder de vrijstelling valt. De partijen moeten met name verifiëren i) of er geen wijzigingen in de wet of de regelgeving werden aangebracht die de toepasselijke duurzaamheidsvereisten zouden hebben verhoogd tot een niveau dat gelijk is aan of hoger dan het niveau waarin de overeenkomst voorziet, en ii) dat er zich tussentijds geen materiële wijzigingen hebben voorgedaan in omstandigheden die van invloed zijn op de onmisbaarheid van de overeenkomst, de bepalingen ervan en de daaruit voortvloeiende mededingingsbeperkingen.

47. Indien niet langer aan een of meer van de voorwaarden van de vrijstelling is voldaan, kunnen de partijen hun overeenkomst beëindigen of wijzigen om deze opnieuw verenigbaar te maken met artikel 210 bis van de GMO. Bij wijze van uitzondering kunnen de partijen, indien investeringen zijn gedaan toen aan de voorwaarden voor vrijstelling was voldaan, hun overeenkomst handhaven gedurende de tijd die nodig is om alle kosten te dekken die zij hebben gemaakt bij de ontwikkeling of uitvoering van de betrokken duurzaamheidsnorm.⁵⁹

II.5 Vrijwaringsmechanisme

48. De Autoriteit en de Commissie kunnen optreden tegen een duurzaamheidsovereenkomst die binnen het toepassingsgebied van artikel 210 bis van de GMO valt om i) te voorkomen dat de mededinging wordt uitgeschakeld of ii) indien de doelstellingen van het gemeenschappelijk landbouwbeleid van de Europese Unie (zoals uiteengezet in artikel 39 VWEU) in het gedrang komen.⁶⁰ Deze mogelijkheid bestaat dus zelfs als aan de voorwaarden voor vrijstelling is voldaan. Deze interventie kan aanleiding geven tot een besluit tot intrekking van het voordeel van de vrijstelling, zo nodig vergezeld van verbintenissen (beëindiging, wijziging, enz.). Anderzijds kan een dergelijke interventie – en eventuele sancties – alleen gelden voor de toekomst, dat wil zeggen voor de toekomstige gevolgen van de betrokken overeenkomst.

---

⁵⁸ Commissie, Wijnsector in Occitanië, supra voetnoot 37, punt 80, vrije vertaling.

⁵⁹ Richtsnoeren 210 bis, punt 153.

⁶⁰ Artikel 39, lid 1 VWEU: Het gemeenschappelijk landbouwbeleid heeft ten doel: a) de productiviteit van de landbouw te doen toenemen door de technische vooruitgang te bevorderen en door zowel de rationele ontwikkeling van de landbouwproductie als een optimaal gebruik van de productiefactoren, met name de arbeidskrachten, te verzekeren; b) aldus de landbouwbevolking een redelijke levensstandaard te verzekeren, met name door de verhoging van het hoofdelijk inkomen van hen die in de landbouw werkzaam zijn; c) de markten te stabiliseren; d) de voorziening veilig te stellen; e) redelijke prijzen bij de levering aan verbruikers te verzekeren.

49. Deze mogelijkheid is echter onderworpen aan strikte voorwaarden en zal alleen in uitzonderlijke gevallen worden gebruikt. De Commissie is van mening dat de mededinging kan worden uitgeschakeld als een duurzaamheidsovereenkomst leidt tot de uitsluiting van concurrerende producten of soortgelijke producten (conform de voedingsnormen) maar die minder duurzaam zijn en die aan een aanzienlijk deel van de vraag van de consument kunnen voldoen.⁶¹ De analyse moet geval per geval worden uitgevoerd, waarbij met name moet worden onderzocht of producten die van de markt zijn uitgesloten, de markt hebben verlaten als gevolg van een daling van de vraag van de consument en of door de uitsluiting ervan niet aan een aanzienlijke vraag wordt voldaan.

50. Wat de doelstellingen van het gemeenschappelijk landbouwbeleid van de Unie (zoals uiteengezet in artikel 39 VWEU) betreft, kan alleen een significant effect op één of meer van deze doelstellingen⁶² een interventie rechtvaardigen.

III. Verzoek om een informeel advies over duurzaamheidsovereenkomsten

51. De toepassing van het mededingingsrecht is gebaseerd op het beginsel van de zelfbeoordeling door ondernemingen en ondernemersverenigingen van de verenigbaarheid van hun commerciële overeenkomsten en praktijken met de toepasselijke regels. Deze richtsnoeren zijn, samen met de horizontale richtsnoeren en de richtsnoeren 210 bis van de Commissie, bedoeld om ondernemingen hierbij te helpen.

52. De Autoriteit is zich er echter van bewust dat er in de praktijk onzekerheden kunnen blijven bestaan en is bereid om bedrijven en beroepsverenigingen informeel advies te verstrekken over de verenigbaarheid van hun duurzaamheidsovereenkomsten met het mededingingsrecht. In de volgende paragrafen wordt een beschrijving gegeven van de twee beschikbare opties en hun modaliteiten.

53. Een verzoek om een informeel advies over een samenwerkingsovereenkomst inzake duurzaamheid kan door een onderneming of ondernemersvereniging of, in het geval van artikel 210 bis van de GMO, door een producent, PO of BO, of zijn vertegenwoordiger (“**de verzoeker**”) worden ingediend op het volgende e-mailadres: Sustainability@bma-abc.be, met vermelding van de gekozen optie. Vanuit een efficiëntieoogpunt kan de verzoeker vooraf via hetzelfde kanaal contact opnemen met de Autoriteit om de relevantie van een verzoek om een informeel advies te beoordelen of om de voortgangsfase van het project te bepalen waarin een dergelijk verzoek passend zou zijn, en om de meest geschikte optie te bespreken.

54. De Autoriteit herinnert eraan dat ondernemingen ook formele adviezen aan de Commissie kunnen vragen over de verenigbaarheid van hun overeenkomsten met de landbouwvrijstellingen en,⁶³ meer in het algemeen, informele adviezen over de verenigbaarheid van hun duurzaamheidsovereenkomsten met de mededingingsregels.⁶⁴

---

⁶¹ Richtsnoeren 210 bis, punten 184 e.v.

⁶² Richtsnoeren 210 bis, punten 176 e.v.

⁶³ Met name op basis van artikel 209, lid 2, artikel 210, lid 2, en artikel 210 bis, lid 6, van de GMO.

⁶⁴ Zie met name de mededeling van de Commissie over informele richtsnoeren voor de toepassing van de artikelen 101 en 102 VWEU op nieuwe of onopgeloste kwesties in individuele gevallen, C(2022) 6925 final, die hier beschikbaar is: https://competition-policy.ec.europa.eu/document/download/aa6057d9-c027-4a24-97e2-2120c13e3003_nl.

III.1.a Verzoek om een informele zienswijze van de voorzitter

55. Krachtens artikel IV.19, § 1, 5° WER kan de voorzitter van de Autoriteit “informele zienswijzen” formuleren over de toepassing van de mededingingsregels op een voorgenomen praktijk. De voorwaarden en modaliteiten voor de indiening van de verzoeken en het afleveren van deze zienswijzen zijn opgenomen in een mededeling van 6 mei 2020 over de informele zienswijzen van de voorzitter van de Autoriteit.⁶⁵

56. Volgens deze mededeling moet het verzoek, om het voorwerp te zijn van een informele zienswijze van de voorzitter, betrekking hebben op: (i) een overeenkomst die nog niet is gesloten, of waaraan minstens nog geen uitvoering is gegeven, en voldoende concreet is; ii) een situatie die niet het voorwerp is van een zaak bij het auditoraat, het Mededingingscollege, de Commissie of de Belgische of EU-rechtbanken; iii) een nieuwe rechtsvraag die nog niet in de Belgische of Europese praktijk of wetgeving is behandeld; en iv) een kwestie van voldoende groot economisch of maatschappelijk belang. Aan deze laatste voorwaarde wordt geacht te zijn voldaan met betrekking tot duurzaamheidsovereenkomsten.

57. In de praktijk nemen de standpunten van de voorzitter de vorm aan van een brief aan de verzoeker(s), die in beginsel op de website van de Autoriteit wordt gepubliceerd in een versie waaruit bedrijfsgeheimen en andere vertrouwelijke informatie zijn verwijderd. Aangezien de voorzitter geen onderzoeksbevoegdheid heeft, kan zijn standpunt alleen worden verwoord in het licht van de door de verzoeker(s) verstrekte informatie. Bovendien verhindert de formulering van een informele zienswijze door de voorzitter niet de opening nadien van een onderzoek door de auditeur-generaal wanneer de omstandigheden dit rechtvaardigen.

III.1.b Verzoek om een informeel advies van het auditoraat

58. Een informeel verzoek om advies kan ook worden gericht aan het auditoraat van de Autoriteit, dat het zal behandelen op basis van een opportuniteitsafweging die inherent verbonden is aan zijn onderzoeksfunctie. De verzoeken die gericht worden aan het auditoraat zijn niet onderworpen aan bijzondere voorwaarden. Zij kunnen dus betrekking hebben op een reeds gesloten of uitgevoerde overeenkomst en op vragen die reeds eerder zijn behandeld, ongeacht het gewicht van de betrokken belangen.

59. Afhankelijk van het geval en de behoeften van de verzoeker kan het auditoraat zijn oordeel mondeling, per e-mail of per brief geven. Het auditoraat zal het verzoek behandelen op basis van de door de verzoeker verstrekte informatie, maar kan ook rekening houden met alle relevante openbare informatie en, indien opportuun volgens zijn eigen analyse, voorafgaande onderzoekstaken uitvoeren om de informatie te verzamelen die nodig is voor het onderzoek van het verzoek.⁶⁶ De adviezen van het auditoraat worden in beginsel niet gepubliceerd, maar kunnen met instemming van de verzoeker het voorwerp zijn van een mededeling, met name door middel van een persbericht.⁶⁷

---

⁶⁵ Mededeling van de Autoriteit betreffende de informele zienswijzen van de voorzitter van de Belgische Mededingingsautoriteit, 25 mei 2020, C – 2020/20872, hier beschikbaar: https://www.abc-bma.be/sites/default/files/content/download/files/20200525_informele_zienswijzen_points_de_vue_informels.pdf

⁶⁶ Op grond van artikel IV.40 van het WER kan het auditoraat bijvoorbeeld verzoeken om inlichtingen sturen aan ondernemingen, ondernemersverenigingen en natuurlijke personen, ook vóórdat een formele onderzoeksprocedure wordt ingeleid.

⁶⁷ De informele adviezen van het auditoraat en de onderliggende informatie kunnen ook op vertrouwelijke basis worden gedeeld met andere mededingingsautoriteiten van de EU binnen het Europees netwerk van mededingingsautoriteiten. Als

60. Een informeel advies heeft als enig doel de verzoeker(s) bij te staan bij de zelfbeoordeling van hun duurzaamheidsvereenkomsten. Dit is een voorlopige beoordeling van de voorgelegde feiten en schept geen rechten of verplichtingen voor de verzoeker of een derde partij. Uitsluitend met betrekking tot duurzaamheidsvereenkomsten verbindt het auditoraat zich er niettemin toe geen onderzoek in de zin van artikel IV.39 WER in te stellen ten aanzien van de verzoeker(s) – en andere relevante actoren voorzover gespecificeerd in het informeel advies – wanneer zij i) hun samenwerkingsvereenkomst op volledige en transparante wijze aan het auditoraat voor advies hebben voorgelegd; en ii) deze overeenkomst ten uitvoer hebben gelegd in overeenstemming met de modaliteiten die met het auditoraat zijn besproken en in het advies werden opgenomen, met inbegrip van alle wijzigingen die het auditoraat zou hebben gevraagd om de overeenkomst verenigbaar te (doen) zijn met het mededingingsrecht. Dit geldt ook voor de eventuele mededingingsversturende effecten die zouden kunnen voortvloeien uit de betrokken duurzaamheidsvereenkomst in het jaar voorafgaand aan de voorlegging ervan aan het auditoraat.

III.1.c Termijn voor onderzoek

61. De informele adviezen van de Autoriteit worden tijdig uitgebracht, rekening houdend met de complexiteit van de aanvraag, de beschikbaarheid van relevante informatie, het aantal lopende zaken en de snelheid waarmee de verzoeker(s) (en in voorkomend geval derden) de vereiste informatie verstrekken. In beginsel streeft de Autoriteit ernaar zich binnen drie maanden na ontvangst van het verzoek uit te spreken over de duurzaamheidsvereenkomsten die aan hem worden voorgelegd. Indien de overeenkomst op korte termijn moet worden uitgevoerd en de verzoeker de urgentie naar behoren motiveert, zal de Autoriteit met deze tijdslijn rekening houden.

***

---

de verzoeker een dergelijke uitwisseling – of het delen van bepaalde informatie – wil voorkomen, is het aan hem om het auditoraat daarvan in kennis te stellen dat dan in alle vrijheid zal beoordelen of het passend is het verzoek in te willigen.

Bijlagen

Duurzaamheidsovereenkomsten – Schema

Overeenkomsten die de mededinging waarschijnlijk niet beperken

Overeenkomsten ter uitvoering van i) dwingende en ii) voldoende nauwkeurige en specifieke bepalingen van nationale of internationale overeenkomsten of wetgeving.

Overeenkomsten die alleen het interne gedrag van bedrijfspartijen regelen (met uitzondering van overeenkomsten over essentiële inputs of personele middelen)

Overeenkomsten voor het delen van informatie over de duurzaamheid van de praktijken van leveranciers of distributeurs, zonder enige verplichting of verbod op een commerciële relatie

Overeenkomsten om consumenten bewust te maken van de gevolgen van hun consumptiegewoonten, met uitzondering van copromotie/in een slecht daglicht stellen of beperkingen op individuele communicatie

Standaardisatieovereenkomsten

- 1) Coördinatie van de doorberekening van kosten/prijsvaststelling van conforme producten
- 2) Uitsluiting van producenten van niet-conforme producten van de markt
- 3) Beperking van de technologische ontwikkeling

Informele veilige zone

Open en
transparante
ontwikkeling

+

Niet-verplicht

+

Alleen
minimumeisen

+

Uitwisseling van
informatie
beperkt tot wat
nodig is

+

Effectieve en
niet-
discriminerende
toegang

+

Geen
significante
gevolgen voor de
mededinging

Andere
overeenkomsten

Analyse per geval van de gevolgen van de norm voor de mededinging (met inbegrip van het in aanmerking nemen van de concurrentie van andere normen)

Duurzaamheidsovereenkomsten die de mededinging beperken

- 1) Valse duurzaamheidsovereenkomsten (greenwashing)
- 2) Overeenkomsten die niet voldoen aan de voorwaarden van artikel 101, lid 3, VWEU /IV.1, lid 3, WER, of andere toepasselijke vrijstelling

Vrijstelling 101, lid 3, VWEU/IV.1, lid 3, WER

De overeenkomst levert objectieve, concrete en verifieerbare efficiëntiewinsten op

Elke beperking van de mededinging is van essentieel belang om efficiëntiewinsten te genereren

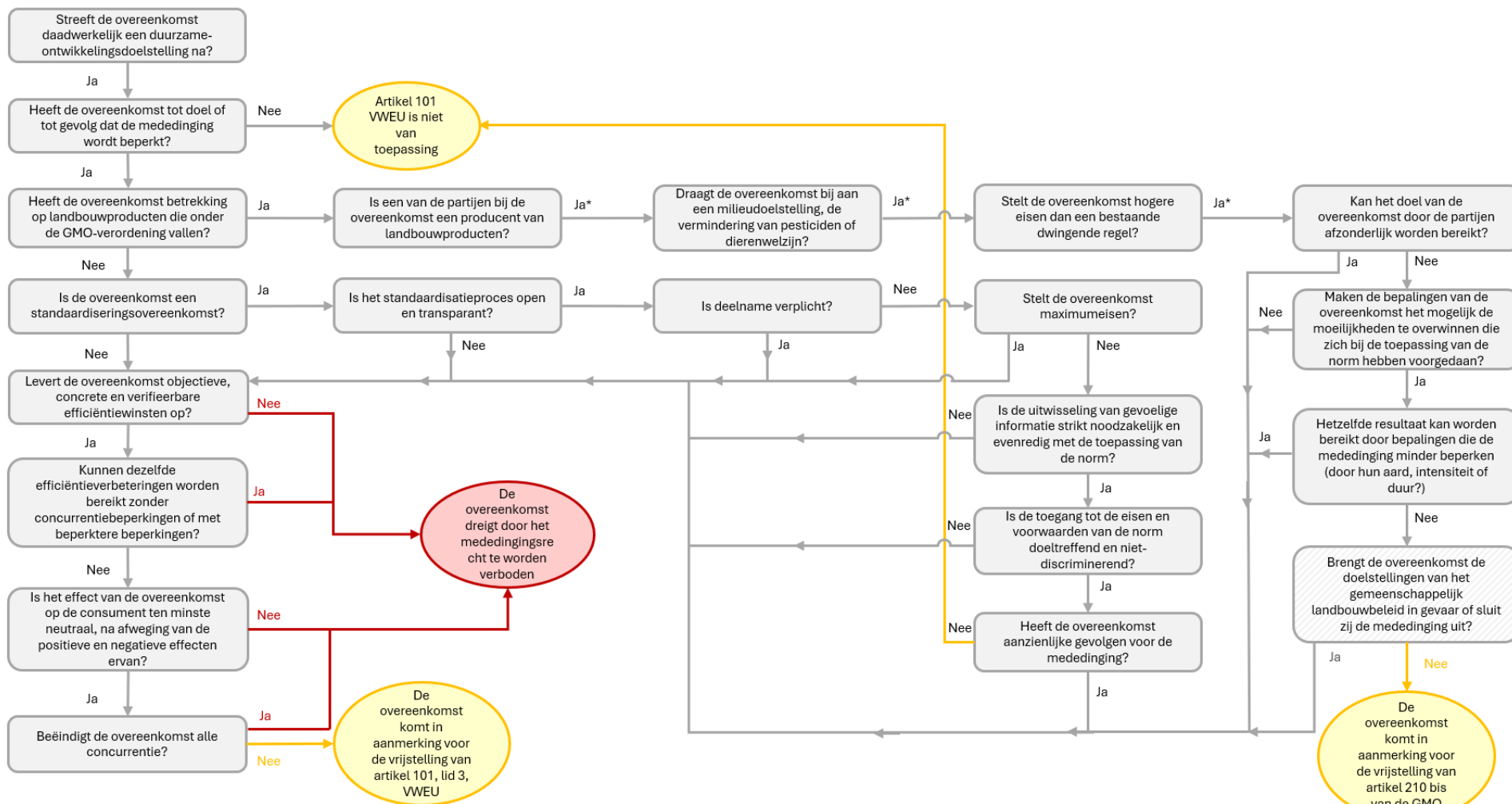
De gevolgen van de overeenkomst voor de consument zijn ten minste neutraal, na afweging van de voor- en nadelen.

De overeenkomst sluit niet alle concurrentie uit

Overeenkomsten die aan de voorwaarden van een groepsvrijstellingsverordening voldoen
Overeenkomsten die voldoen aan de voorwaarden van artikel 210 bis GMO

Duurzaamheidsovereenkomsten – Zelfbeoordelingsgids

Ja*: Als niet aan deze voorwaarde wordt voldaan, moet de overeenkomst worden geanalyseerd in het licht van de algemene regel (linkerkolom).